

Handelsambitie ondermijnt andere beleidsdoelen

Uit de beleidsnota “Investeren in Perspectief” van minister Kaag, spreekt de ambitie om meer te gaan verdienen aan het buitenland. Eerder dit jaar koppelde Kaag daar ook een cijfer aan: tijdens de ambassadeursconferentie stelde ze dat Nederland in 2030 40% in het buitenland moet verdienen (momenteel is dat 32%). Kaag kondigde “een strategische, meerjarige handelsagenda” aan met “een nog veel grotere rol voor handelsmissies, ambassades en handelsbevordering.”¹ Ze ziet daarbij geen tegenstelling met de SDG’s. Sterker nog, ze ziet die als “leidraad”: “Economisch heeft Nederland wereldwijd een toppositie. Dit kabinet wil ook ecologisch naar de top. Tussen die twee zaken zit geen tegenstelling, ze liggen juist heel logisch in elkaars verlengde. Want een bijdrage aan duurzaamheid krijgt steeds meer ook een economische waarde. In die ontwikkeling moet Nederland voorop willen lopen, in het economische belang van Nederland en in het belang van duurzaamheid wereldwijd.”

Dit ‘logisch in elkaars verlengde liggen’ is een mooi beeld en we zouden graag zien dat het zo werkt, maar de realiteit is vaak anders: met regelmaat blijkt Nederland mee te werken aan grootschalige projecten die gepaard gaan met schendingen en milieuschade. Verdienen aan het buitenland overvleugelt dan de voornemens over maatschappelijk verantwoord ondernemen, duurzaamheid en het behalen van de SDG’s.

Ontbossing Amazone

Het Investico-onderzoek naar het Corredor Norte-megaproject² laat zien dat Nederland en het Nederlandse bedrijfsleven niet alleen meewerken aan ontbossing van de Amazone, maar ook betrokken zijn bij landroof, corruptie en mensenrechtenschendingen. Het label ‘duurzaamheid’ wordt er weliswaar opgeplakt, maar de onthulde feiten wijzen erop dat het gaat om geld verdienen ten kóste van duurzaamheid en mensenrechten.

Niet alleen dit Corredor Norte-project is een voorbeeld van het soms dubieuze ‘duurzame’ gehalte van de projecten waar Nederland aan meewerkt. Recent kwamen ook andere voorbeelden van problematische Nederlandse betrokkenheid naar buiten, zoals bij de aanleg van een kolencentrale in Senegal³, de aanleg van stuwdammen zoals in Honduras en Panama⁴, de verbreding van het Suezkanaal in Egypte⁵.

Onbalans beleidsdoelen

De Nederlandse handelsambities vormen op deze manier een tegenstelling met andere beleidsdoelen, waaronder de door Kaag omarmde duurzame ontwikkelingsdoelen. Als Nederland die beleidsdoelen óók serieus neemt; niet wil bijdragen aan schendingen, én de reputatie van Nederland als voorloper in maatschappelijk verantwoord ondernemen serieus neemt, dan zijn betere waarborgen nodig dat handelsambities niet samengaan met schendingen. De balans tussen de beleidsdoelen moet hersteld: verdienen aan het buitenland mag andere beleidsdoelen niet overvleugelen. Aangescherpt MVO-beleid, en met name het stellen van MVO-voorwaarden, is daartoe een uitstekend instrument.

Hieronder drie beleidsterreinen waar MVO-beleid op papier al wel bestaat, maar waar het hogere prioriteit en verdere aanscherping verdient.

¹ Toespraak Minister Kaag bedrijvendag ambassadeursconferentie 2018
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2018/01/31/toespraak-minister-kaag-op-de-bedrijvendag-behoerend-bij-de-ambassadeursconferentie-in-de-van-nelle-fabriek>

² Onderzoek Investico naar Corredor Norte project <https://www.platform-investico.nl/artikel/nederland-werkt-mee-aan-ontbossing-en-landroof-in-brazilie/>

³ <https://www.trouw.nl/groen/hoenederland-een-senegalese-vissersplaats-met-een-vuile-kolencentrale-opscheepte-abf7d0ba/>

⁴ <https://beta.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/nederlandse-ontwikkelingsbank-zat-fout-met-stuwdam-panama-b3fd84f6/>

⁵ <https://www.somo.nl/nl/dredging-in-the-dark/>

✓ **Ambassades**

Ambassades hebben tal van taken maar de laatste jaren is vooral ingezet op verdere groei van de Nederlandse export. De balans in het takenpakket lijkt volledig door te slaan naar de handelsagenda. In 2015 noemde Minister Koenders de inzet van ambassades voor MVO een belangrijk en geïntegreerd onderdeel van hun functie: juist door hun kennis van de lokale context kunnen ambassades MVO stimuleren, zo stelde hij,⁶

De ambasadestaf in Brazilië was goed bekend met de vele risico's en schendingen die samenhangen met het Corredor Norte-project. Maar in plaats van bedrijven te waarschuwen en hen te wijzen op hun medeverantwoordelijkheden voor de schendingen als zij in dergelijke projecten zouden stappen, heeft de ambassade actief meegewerkt aan het binnenhalen van opdrachten voor Nederlandse bedrijven. Wij concluderen dat de ambassade hier willens en wetens meewerkt aan maatschappelijk onverantwoord ondernemen. Het 'verdienvermogen van Nederland' woog zwaarder dan andere beleidsdoelen.

In een interne [ambassade]notitie over de Corredor staan de risico's in bullet points uitgespeld:

- *Ontwrichting van de samenleving vanwege de grote instroom van buitenstaanders;*
- *Negatieve gevolgen voor de inheemse bevolking door verlies van land en inkomen;*
- *Corruptie en intransparantie*
- *Illegale houtkap en ontbossing;*
- *Milieuverontreiniging. Dit kan leiden tot een vernietiging van de huidige visstand;*
- *Gewelddadige conflicten met grootgrondbezitters bij gebrek aan dialoog;*
- *Gevaren voor milieuactivisten en journalisten (in de meest extreme gevallen zelfs moord);*
- *Schending van arbeidswetgeving.'*

Bron: "Duurzaamheid is slechts een verhaaltje" De Groene Amsterdammer, 25 april 2018

<https://www.groene.nl/artikel/duurzaamheid-is-slechts-een-verhaaltje>

In het takenpakket van het postennetwerk moet de balans hersteld: exportbevordering is één van de doelen, maar dit dient in lijn te zijn met andere beleidsdoelen, zoals het bereiken van de SDG's, en de naleving van MVO-richtlijnen. Het verdient aanbeveling om de MVO-richtlijnen voor ambassades aan te scherpen en uit te breiden. De expertise en het takenpakket van de ambasadestaf moeten afgestemd worden op alle beleidsdoelen. Harde groeicijfers voor het verdienen aan het buitenland moeten in ieder geval samengaan met, maar wellicht geheel vervangen worden door, harde cijfers over het bereiken van de SDG's en aantallen bedrijven die aantoonbaar hun due diligence op orde hebben.

✓ **Handelsmissies**

De Nederlandse overheid ziet, aldus het beleid, MVO als belangrijk onderdeel van economische missies: bedrijven die willen deelnemen aan handelsmissies moeten voldoen aan de OESO Richtlijnen en zouden hun due diligence op orde moeten hebben.⁷ Tijdens de voorbereiding en gedurende de missie zou MVO moeten worden geagendeerd. Het MVO Platform volgt de uitvoering van dit beleid al jaren en constateert dat het MVO-beleid in de praktijk slechts zeer ten dele wordt waargemaakt. Wat écht lastig blijkt zijn de vele risico's in de te bezoeken landen; deze komen tijdens missies onvoldoende ter sprake. Men richt zich liever op de kansen. En dat terwijl vaak sectoren deelnemen waarvan bekend is dat zij te kampen hebben met ernstige risico's in hun internationale ketens.

Dit geldt ook voor Brazilië: er hebben handelsmissies naar Brazilië plaatsgevonden op het hoogste niveau met als één van de doelen opdrachten verwerven in het Corredor Norte-project: Koning Willem Alexander en Koningin Maxima bezochten Brazilië in gezelschap van Minister Ploumen in 2012,⁸ en

⁶ Zie: <https://www.mvoplatform.nl/de-rol-van-ambassades-in-mvo-beleid/>.

⁷ Kamerbrief MVO en economische missies <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/07/04/kamerbrief-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen-in-economische-missies>

⁸ Dit betrof één van de grootste missies ooit naar Brazilië. Verslag aan de Kamer: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/34472/kst-33400-V-96.html>

vervolgens is jaarlijks een bewindspersoon afgereisd: Minister Ploumen in 2013 en 2015 en Staatssecretaris Mansveld in 2014. De risico's en schendingen zijn echter, voor zover dat uit de stukken blijkt, niet aan de orde geweest.

Handelsmissies (waarbij de Nederlandse overheid steun verleent), kunnen een instrument zijn om MVO - en dus de uitvoering van due diligence - te bevorderen. Maar dan moeten de risico's expliciet geagendeerd worden, zeker als het gaat om een sector of regio waarvan bekend is dat er veel MVO-risico's spelen. En soms moet de conclusie zijn dat het beter is om de handelskans níet te grijpen, omdat het project inherent niet in lijn is met andere beleidsdoelen. Zie voor meer beleidsaanbevelingen van MVO over handelsmissies deze [briefing](#) van mei 2018.

✓ **Subsidievoorwaarden**

Bedrijven die financiële steun ontvangen van de overheid moeten voldoen aan MVO-voorwaarden. Dit is althans afgesproken in VN-verband.⁹ Ook is het de wens van de Tweede Kamer, blijkens een motie van D66 die stelt dat "bedrijven rijksbreed enkel in aanmerking komen voor overheidssteun indien zij handelen conform de OESO-richtlijnen".¹⁰ Momenteel geldt bij een deel van de subsidieloketten inderdaad de voorwaarde "voldoen aan de OESO-richtlijnen", maar de wijze waarop dit wordt uitgevoerd en gecontroleerd varieert.

Daarnaast zijn er veel subsidiekanalen waarbij geen voorwaarden lijken te gelden. Dat geldt ook voor het Programma PIB (Partners for International Business) waaruit in het geval van de Corredor Norte subsidie is verleend. Dit programma heeft tot doel '*Nederlandse (top)sectoren op kansrijke markten in het buitenland te positioneren*'. Het budget van de PIB is 5.7 miljoen voor 2018¹¹. Nergens op de website of in het aanmeldformulier van de PIB is sprake van OESO-richtlijnen, due diligence of UNGP's.

Het is hoog tijd om werk te maken van het invoeren van MVO-voorwaarden bij álle subsidiekanalen zoals bovengenoemde motie vraagt. Het beleid zou in ieder geval hieruit moeten bestaan:

- Bedrijven die steun ontvangen van de Nederlandse overheid moeten aantoonbaar voldoen aan de OESO-richtlijnen en UNGP's. Dit betekent onder meer dat bedrijven due diligence uitvoeren in hun gehele keten en hierover transparant verantwoording afleggen naar belanghebbenden.
- De overheid moet deze verwachtingen beschrijven in een eenduidige toelichting, opdat bedrijven weten waar ze aan toe zijn. Deze toelichting dient gebaseerd te zijn op de laatste internationale inzichten zoals de onlangs in de OESO vastgestelde 'Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct'.¹²
- De procedures en criteria voor de uitvoering worden nader verhelderd, inclusief duidelijkheid over de gevolgen indien niet aan de voorwaarden wordt voldaan. De uitvoering van de MVO-voorwaarden wordt gemonitord en hierover wordt gerapporteerd aan de Kamer.

MVO Platform, juni 2018
Contact: Suzan van der Meij 06 12271726

⁹ Zie UN Guiding Principle nr. 4.

http://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf&action=default&DefaultItemOpen=1.

¹⁰Motie-Sjoerdsma 2013 <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2013Z24975&did=2013D50989>

¹¹ Deel van de begroting voor BuHaOs

¹² <http://mneguidelines.oecd.org/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct.htm>